

SZILI-KIS ÁDÁM

ALKOTMÁNYOS BÜNTETŐJOG AVAGY A BÜNTETÉSI NEMEK KAPCSOLATA AZ ALAPVETŐ EMBERI JOGOKKAL

A „Magyar Köztársaság független, demokratikus jogállam”¹ mondja ki az alaptörvény, mely forrása minden jogágnak. A jogállamiság alapelve szélesen értelmezendő fogalom, melynek kereteibe bele kell helyezni az állam teljes egészét. Az állam alkotmányos felhatalmazást kap a közhatalom gyakorlására, melyet az Alkotmány és a saját maga által kialakított szervezetrendszer segítségével végez. A közhatalom elemeként értelmezhető az állam büntetőhatalma, igénye arra, hogy a társadalom deviáns viselkedésű individuumaival valamely legitim szankció alkalmazásával büntesse, ezáltal a társadalmat bűncselekmények elkövetésétől visszatartsa, és megelőzze az adott egyén visszaesését². A magyar büntetőjog a tettarányos felelősség elvén alapul, amely arányosság magában foglalja az elkövető személyiségét, társadalomra veszélyességét, alanyi bűnösségét, illetve a többi elkövető magatartásához viszonyított elkövetői magatartását.³ A büntetőjogban alkalmazott szankciók e keretek között kerülnek alkalmazásra és végrehajtásra.

A kérdés az, hogy hol húzódik a végső határ, amely még elviselhető módon korlátozza az egyén autonómiáját. Ezek kijelölésére szolgálnak az alapjogok, melyek minden embert, személyt, állampolgárt megilletnek. A büntetőjog, azaz az ultima ratio⁴ csak akkor képes elérni a célját, ha korlátozza az alapvető jogokat, melyek tartalmát az Alkotmánybíróság határozataival jelöli ki. „Az alapjogok védelmének és a büntetőhatalom gyakorlásának kollíziója megköveteli, hogy a védelem és mértékének meghatározása mérlegelés eredményeként szülessen meg. A mérlegelést az Alkotmánybíróság a láthatatlan alkotmány szerepéről vallott felfogásában fejt ki.”⁵Ebből következően a szankciók immanens karakterisztikájához tartozik, hogy mindig valamely alapjoghoz kapcsolódnak, és azt korlátozva érvényesítik az igazságszolgáltatás akarátát.

A büntetések korszakokként változnak, hiszen a társadalom értékrendje sem azonos az egymást követő időszakokban. Eleinte a testi és megszégyenítő szankciókat alkalmazták a jogalkalmazók, mondván a társadalom tagjainak legfontosabb értéke a saját élete, teste és becsülete volt. Manapság ez már átalakult: a szabadság, a pénz elvonása és a munkáltatás szolgálja leginkább a büntetés célját.

1. SZABADSÁGVESZTÉS

A szabadság általában idegen erőttől való függetlenséget jelent. A társadalom tekintetében egy olyan eszmény, melynek elérésére az emberek vagy törekedtek, vagy féltve őrizték, ha már magukénak tudták. Ezért tekinthető jelentősnek alapjogként való deklarálása, mely a jog erejét felhasználva garantálja a szabadság létét. A büntetőjogban éppen e magas értérfok miatt került a szankcionálás eszközei közé.

A szabadságvesztés a személyes szabadsághoz való jogot érinti, mely – értelemszerűen az eddigiekből – nem korlátozhatatlan alapjog. Alapvető emberi jogot korlátozni csak törvény által lehet, úgy, hogy a korlátozás az alapjog lényeges tartalmát ne érintse.⁶ A büntető anyagi és alaki jog korlátozza leginkább a személyes szabadsághoz való jogot.

A szabadságtól való megfosztásnak, illetve a szabadság korlátozásának különböző fokozatai és formái lehetségesek. Szabadságvesztés büntetést csak bíróság szabhat ki, méghozzá azzal szemben, aki olyan cselekményt valósított meg, amelyet előzetesen a törvény bűncselekménynek nyilvánított.⁷ Ebből következik, hogy szabadságát csak akkor vesztheti el az elkövető, ha az elkövetéskor hatályban lévő törvény ezt követeli meg. A büntetésnek alkotmányos indokon kell alapulnia, azaz szükségesnek, arányosnak és végső soron igénybevettnek kell lennie. A bűnösség megállapítása és a büntetés tételszerű kimondása maradéktalanul

---

¹ Alkotmány 2. § (1) bekezdés.

² Generális és speciális prevenció.

³ JAKUCS TAMÁS (szerk.): A Büntető törvénykönyv magyarázata, 2004, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 148. o.

⁴ 11/1992. (III. 5.) AB határozat.

⁵ WIENER A. IMRE: Büntetőpolitika – büntetőjog (jogszabálytan), in WIENER A. IMRE (szerk.): Büntetendőség, büntethetőség, Büntetőjogi Tanulmányok, 2000, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 22. o.

⁶ Alkotmány 8.§ (2) bekezdés.

⁷ SÁRI JÁNOS – SOMODY BERNADETTE: Alkotmánytan II., 2008, Osiris Kiadó, Budapest, 110. o.

csakis a bíróság feladata. Érvényesül és funkcionál tehát maradéktalanul a nullum crimen sine lege elve, és annak mind a négy aspektusa.

A XVII. század eredménye, hogy először Angliában megtiltották az önkényes letartóztatást. Letartóztatás csak elfogató parancs és bírói végzés megléte esetén volt lehetséges, a letartóztatottal 24 órán belül közölni kellett a vádat vagy szabadon kellett bocsátani. A szabadlábon való védekezés jogát óvadék vagy kezesség ellenében is biztosítani kellett. Mindenki ártatlannak volt tekintendő, amíg bűnössége be nem bizonyosodott.⁸ Az angolok által meghatározott alapok a mai napig érvényben vannak, a magyar jogrendszer is követi ezen elveket, amit csak megerősít, hogy a magyar állam a védelemhez való jogot és az ártatlanság védelmét alkotmányos szinten is deklarálta. A szabadság elvonása tehát nemcsak büntetésként, hanem indokolt esetben⁹ már a nyomozás ideje alatt kényszerintézkedésként is elrendelhető, melynek szabályai szigorúak és precízen meghatározottak. Az állam szabályok közé szorítása kizárja az önkényességet, mely összeférhetetlen a személyes szabadsághoz való joggal.

A személyes szabadságtól való megfosztás abban az esetben törvénytelen (jogellenes, önkényes), ha nem a törvényben meghatározott okokból és nem a törvényben meghatározott eljárás alapján történt. Az alkotmányos alapjog megsértéséért az alkotmány rendelkezéseiből folyóan kártérítési igény keletkezik, amely a bíróság előtt érvényesíthető. Az egyes korlátozó rendelkezések csak akkor fogadhatók el alkotmányszerűnek, ha az általuk elérni kívánt és alkotmányosan elismert célhoz képest a korlátozás szükségszerű és arányos.¹⁰

A személyes szabadsághoz való jogon kívül a szabadságvesztés ideje alatt szünetel az elítéltnak a szabad mozgáshoz és a tartózkodási hely szabad megválasztásához; a gyülekezéshez; a sztrájkhoz való joga, valamint a választójoga és a szülői felügyeleti joga. Korlátozottan élhet a közérdekű adatok megismeréséhez való jogával, a munkához való jogával, a véleménynyilvánítás szabadságával, művelődéshez való jogával és egyesülési jogával.¹¹ Vagyis a szabadságvesztés büntetés nemcsak a modern társadalmak legfontosabb értékét veszi el, vagyis az egyéni szabadságot, hanem lényegesen korlátozza a bűnös¹² személyek mozgásterét az alkotmányos jogok terén. Az elítéltek szinte teljes mértékben kizárásra kerülnek az állampolgári élethez tartozó jogok köréből, amely helyzetüknél fogva értelemszerű. Úgy gondolom, hogy a deviáns magatartásokra reagáló büntetőhatalom az adott egyént a társadalom rendszeréből kivonja. Ez esetben nem várható el annak a lehetőségnek a biztosítása, hogy ezek az individuumok jogaik gyakorlásával visszahatást gyakoroljanak a társadalom működésére. Mindez nem férne össze a szabadságvesztés eszméjével, mi szerint ez jelenti jelenleg a legsúlyosabb szankciót büntetőjogunkban. Továbbá egyetértek azzal az állásponttal, hogy „a szabadságvesztés alkalmazása komoly pozitív¹³ eredménnyel járhat a bűnözés elleni harc területén, de csak akkor, ha ennek megteremtjük a társadalmi, gazdasági, politikai feltételeit.”¹⁴

---

⁸ Habeas Corpus Act, in BADÓ ATTILA – TRÓCSÁNYI LÁSZLÓ: Nemzeti Alkotmányok az európai unióban, 2005, Complex kiadó, Budapest.

⁹ 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról (Be.) 129. § (2) bekezdés:

A terhelt előzetes letartóztatásának szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt folytatott eljárásban, és akkor van helye, ha

a) megszökött, a bíróság, az ügyész, illetve a nyomozó hatóság elől elrejtőzött, vagy szökést kísérelt meg, illetőleg az eljárás során ellene újabb, szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmény miatt eljárás indult,

b) szökésének vagy elrejtőzésének veszélyére tekintettel vagy más okból megalapozottan feltehető, hogy az eljárási cselekményeknél a jelenléte másképp nem biztosítható,

c) megalapozottan feltehető, hogy szabadlábon hagyása esetén, különösen a tanúk befolyásolásával vagy megfélemlítésével, tárgyi bizonyítási eszköz, okirat megsemmisítésével, meghamisításával vagy elrejtésével megghiúsítaná, megnehezítené vagy veszélyeztetné a bizonyítást,

d) megalapozottan feltehető, hogy szabadlábon hagyása esetén a megkísérelt vagy előkészített bűncselekményt véghezvinné, vagy szabadságvesztéssel büntetendő újabb bűncselekményt követne el.

¹⁰ 66/1991. (XII. 21.) AB határozat.

¹¹ 1979. évi 11. törvényerejű rendelet 36. § (5)–(6) bekezdés.

¹² Azért merem használni e kifejezést, mert a szabadságvesztés büntetés kiszabása bírói ítéleten alapszik, vagyis az ártatlanság védelme megdöntésre került.

¹³ A szabadságvesztés azonban olyan hátrányos változásokat alakíthat ki az elítéltnél, melyek a büntetés letöltését követően a büntetőhatalom újbóli működésbe lépését eredményezheti. Pl.: önálló életvitelre képesség lecsökken, bűnöző életre kioktatás lehetősége a büntetésvégrehajtási intézményben, családi, társadalmi, személyi kapcsolatok felbomlása a büntetés letöltése alatt etc.

¹⁴ FÖLDVÁRI JÓZSEF: Magyar Büntetőjog, Általános Rész, 2002, Osiris Kiadó, Budapest, 256. o.

2. PÉNZBÜNTETÉS

„A pénzbüntetés, mint büntetőjogi szankció, olyan vagyoni hátrányt tartalmazó és a bíróság által megállapított értékű pénzbeli szolgáltatás, amelyet az elítélt a bűncselekmény elkövetése miatt az államnak fizet meg.”¹⁵ Abban áll tehát a szankció lényege, hogy a bűnelkövető számára anyagi hátrányt okozzon. E hátrány azonban társadalmi réteghez tartozás alapján elkülönül, hiszen a büntetés akkor éri el a kívánt megtorló és főleg preventív hatást, ha az adott egyén számára ez jelentős hátrányt okoz. Leegyszerűsítve, a gazdagok és szegények esetén más jelenti az a mértéket, amellyel a büntetés célja elérhető. A pénzbüntetés nem korlátozza oly mértékben az alapjogokat, mint a szabadságvesztés, azonban mégis összekapcsolódik egy ponton azokkal, hiszen szoros kapcsolatban áll egymással az anyagi hátrány és a tulajdonhoz való jog.

A tulajdonhoz való jog, bár nem az alapjogok között kerül tárgyalásra az Alkotmányban, az emberek elidegeníthetetlen, alapvető jogaként kezelendő. A tulajdon alkotmányjogi fogalma azonban nem egyezik a polgári jogi fogalommal, ennek megfelelően a tulajdon részjogosítványai (birtoklás, rendelkezés, használat) nem azonosíthatók a tulajdonhoz való jog alkotmányi védelmet élvező lényeges tartalmával.¹⁶ Az Alkotmánybíróság továbbá kifejtette, hogy az alkotmány a tulajdonjogot mint az egyéni cselekvési autonómia hagyományos anyagi alapját részesíti védelemben. Mivel minden birtokba vehető dolog tulajdonjog tárgya lehet, ezért a pénz is az adott személy tulajdonában áll. A pénzbüntetés tehát korlátozza az egyén tulajdonjogát, hiszen teljes egészében megvonja a tulajdonjog részjogosítványait, és ezzel egyéni cselekvési autonómiáját szorítja háttérbe.¹⁷ Azonban a büntetés mértéke nem lépheti túl a szükségesség és arányosság követelményéből eredő mércét.

Az állam objektív intézményvédelmi kötelezettsége kerül előtérbe ez esetben, hiszen az államnak olyan szabályt kell alkotnia, illetve érvényesítenie a gyakorlatban, amellyel biztosítja a tulajdonjog egyénre tekintettel való arányos korlátozását. A Btk. e követelménynek teljes egészében megfelel, hiszen pénzbüntetést csak az elkövető vagyoni, jövedelmi, személyi viszonyaihoz és életviteléhez mérten lehet kiszabni. E mérték a bírói döntési autonómia keretén belül kerül meghatározásra, amely azonban nem lépheti túl a még alkotmányosan elfogadható mértéket.

Összességében tehát a büntetőhatalommal okozott anyagi hátrány az egyéni cselekvési autonómiát korlátozza oly módon, hogy elvonja az egyén tulajdonjogának hatálya alá tartozó dolgot, esetünkben a pénzt. Azonban itt látni kell azt is, hogy ez esetenként valamilyen ingó vagy ingatlan eladását feltételezi, amely a tulajdonjog megszűnésével jár. Úgy gondolom, hogy éppen ezért érinti súlyosan az elkövetőt a pénzbüntetés, hiszen szubszidiárius jelleggel, de teljes vagyoni helyzetére kihathat a bíróság által kiszabott mértékű büntetés. Végeredményben tehát a bíróság mérlegelése dönti el, hogy mennyiben korlátozza a bűnelkövető vagyoni helyzetét, de a döntést az alkotmányos jogszabályok keretein belül kell meghoznia, szigorúan tartva a szükségesség és arányosság követelményét.

3. KÖZÉRDEKŰ MUNKA

A törvényi felsorolást követve a következő büntetési forma a közérdekű munka. A következő jogok kapcsolódnak a munka fogalmához az alkotmány rendelkezései szerint: 1.) Mindenkinek joga van a munkához, a munka és a foglalkozás szabad megválasztásához. 2.) Minden dolgozónak joga van olyan jövedelemhez, amely megfelel végzett munkája mennyiségének és minőségének. Mindenkinek joga van a pihenéshez, a szabadidőhöz és a rendszeres fizetett szabadsághoz.¹⁸ A kérdés csupán az, hogy ezek az alapjogok, milyen formában és mélységben kerülnek korlátozásra a közérdekű munka büntetés tekintetében.

A közérdekű munkát a bíróság ítéletében szabhatja ki mint büntetést. Az elítéltnak kötelessége elvégezni a meghatározott munkát. A büntetés ebből következően kapcsolódik az ember alapvető jogaihoz, hiszen mindenkinek joga van a munkához, a munka és a foglalkozás szabad megválasztásához.¹⁹ A közérdekű

---

¹⁵ GELLÉR BALÁZS JÓZSEF: A magyar büntetőjog tankönyve I. Általános Tanok, 2008, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 337. o.

¹⁶ 64/1993. (XII. 22.) AB határozat.

¹⁷ Habár a tulajdonjog részjogosítványai nem részesülnek alkotmányos védelemben, azonban egyértelműen látszik az összefüggés e jogosítványok és a cselekvési autonómia között. Hiszen a részjogosítványok nélkül elképzelhetetlen, hogy cselekvési autonómiánk anyagi alapja megvalósuljon. Pl.: a tulajdonos önállóan, befolyásmentesen, kötelezés nélkül dönthet a tulajdonjog tárgyát képező dologról.

¹⁸ Alkotmány 70/B. §.

¹⁹ Alkotmány 70/B. § (1) bekezdés és 21/1994. (X. 13.) AB határozat.

munka éppen a munka megválasztásának szabadságát korlátozza, pontosabban a büntetés tekintetében teljes egészében figyelmen kívül hagyja. Azt jelenti ez, hogy az elítélt hiába élne a munka szabad megválasztásának lehetőségével, azt a munkát kell elvégeznie, melyet a bíróság reá meghatározott. Korábbi munkahelyét természetesen nem kell megszüntetnie, és tovább dolgozhat, amennyiben a munkáltató nem támaszt kifogást ez ellen, csupán „egy további munkahelyet szerez” a büntetéssel.

A munkajog tekintetében mindig lényeges és alapvető kérdés a munka díjazásának szabályozása a munkaviszonnyal kapcsolatos szabályban vagy a munkaszerződésben. E követelmény szintén alkotmányos ihletettségű, hiszen minden dolgozó munkájával arányos munkabérré jogosult. A közérdekű munka a munkához való alapjog ezen elemét is korlátozza. A korlátozás valójában abban nyilvánul meg, hogy az elítélt az elvégzett munkáért díjazást nem kap. Ez értelemszerű, hiszen a büntetés egyébként elveszítené büntetés jellegét.

Alkotmányjogi szempontból szintén érdekes kérdés a munka elvégzésének ideje. A közérdekű munka esetén ez azért bír jelentőséggel, mert a bíróság által meghatározott munkát a pihenőnapon vagy szabadidőben kell végezni. Ez nem aggályos, ha az elítélt éppen munkanélküli, de ha munkavállalóként kell teljesíteni az ítéletben foglaltakat, akkor sérül a pihenéshez és szabadidőhöz való joga. A pihenéshez való jogot az Alkotmánybíróság a munkához való jog lényeges összetevőjeként értelmezte, ugyanakkor azt is megállapította, hogy e jog különös alkotmányos védelemben nem részesül, a jog kifejtése, feltételeinek és módjainak konkrét meghatározása a jogalkotó feladata. Ennek megfelelően a közérdekű munka Btk.-beli rendelkezése alkotmányosnak tekinthető, nem aránytalanul korlátozza a munkához való jogot és annak részeként a pihenéshez való jogot.²⁰

Az alkotmányos aggályok tehát a Btk. szabályozásával szemben nem állnak fenn. Továbbá az arányos alapjogi korlátozás mellett tartalmaz olyan garanciális rendelkezéseket is, mint például: a büntetést az elítélt egészségi állapotára és képzettségére figyelemmel kell kiszabni. Tehát a szabályozás, bár alapjogi korlátozással él, de garantálja az elítélt emberi méltósághoz való jogát azáltal, hogy a munka kiválasztásánál személyi szempontokat is figyelembe vesz.

A **foglalkozástól eltiltást** nem tárgyalom külön, hiszen az is a munkához való jog, pontosabban az abból levezethető foglalkozás szabad megválasztásához való jog korlátozását jelenti. Alkotmányos szempontból a szankció híven szolgálja a büntetőjog elsődleges, azaz preventív célját. A társadalom alapvető működésében ténylegesen aggályos, ha valaki saját foglalkozását használja fel vagy éppen a foglalkozási szabályok megszegésével követ el bűncselekményt, az eltiltás éppen az erre való reakciót testesíti meg. Természetesen az alkotmányos alapjog arányos korlátozását jelenti, hogy meghatározott időtartamra vonható el a foglalkozás gyakorlása. Kivételes esetekben, alkalmatlanság és méltatlanság esetén, végleges hatályú eltiltásra is módja van a bíróságnak. De hiába alkalmazható ilyen súlyú szankció, a Btk. tartalmaz egy garanciális szabályt, mely biztosítja azokat a helyzeteket, melyekben az eltiltás alaptalan volt vagy már megszűnt az ok, amely miatt végleges hatályú büntetés kiszabásának volt helye. Épp ez a garanciális szabály teszi alkotmányosan elfogadhatóvá a foglalkozástól eltiltás létét.

4. KIUTASÍTÁS

A Büntető törvénykönyv büntetési közül az utolsó a kiutasítás jogintézménye, melynek alapja a magyar büntetőjog hatályára vonatkozó szabályokban keresendő. Eszerint a Magyar Köztársaság területén, azaz belső elkövetett bűncselekményre a magyar törvényt kell alkalmazni.²¹ A rendelkezés egyértelműen mutat rá arra, hogy a büntetőjogi felelősségre vonásnak nem alapvető feltétele az állampolgárság. A büntetőpolitikai magyarázata e kiterjesztésnek, hogy a társadalom és maga az állam is védve legyen a külföldi bűnelkövetőktől, akik jogellenes magatartásukkal veszélyeztetik a társadalmat.

A kiutasítás úgy definiálható: „a külföldi valamely államterületről történő eltávolításának legáltalánosabb módszere, mellyel az állam kötelezi a külföldit az államterület elhagyására.”²² A kiutasítás alapvetően az országban való szabad tartózkodáshoz való jogot érinti. A büntetési nem szabályozása elvi jelentőséggel mutat rá arra, hogy az igazságszolgáltatás keretében csak és kizárólag nem magyar állampolgárral szemben, azaz vagy külföldivel vagy hontalannal szemben van helye az alkalmazásnak. Ez a rendelkezés megfelel

---

²⁰ 74/2006. (XII. 15.) AB határozat.

²¹ 1978. évi IV. törvény 3.§ (1) bekezdés.

²² BLUTMAN LÁSZLÓ: A kiutasítás és visszaküldés az alapjogok árnyékában. in Acta Universitas Szegediensis de Attila József Nominatae, Acta juridicia et politica, 1997, tom. 52., fasc. 2., Szeged, 3. o.

annak az alkotmányos követelménynek, hogy magyar állampolgárt a Magyar Köztársaság területéről nem lehet kiutasítani.²³ Vagyis a magyar állampolgároknak alapvető joga, hogy az ország területén szabadon tartózkodjanak, azt szabadon elhagyják és oda bármikor visszatérjenek. A szankcióval szemben tehát általános védelmet élveznek a magyar állampolgárok.

Ahogy az alább látható a külföldiek fogalma az elmúlt években az uniós csatlakozással kitágult. Ennek megfelelően a kiutasítás büntetés máshogy funkcionál az uniós állampolgárok és a harmadik országbeli állampolgárok körében. Amennyiben a bíróság a harmadik országbeli állampolgárral szemben kiutasítás büntetést alkalmaz, az idegenrendészeti hatóság a döntésében a harmadik országbeli állampolgárt az Európai Unió tagállamainak területéről kiutasítja.²⁴ Vagyis fokozottan kerül megbüntetésre a kiutasítás által a harmadik országbeli állampolgár, hiszen valójában nemcsak egy ország területéről kerül eltávolításra, hanem további 26 tagállamban való tartózkodása válik jogtalanná egyetlen döntésnek köszönhetően. Természetesen alkotmányos alapokon nyugvó garanciális korlátja van a kiutasításnak e személyek körében. Hiszen a kiutasítás nem rendelhető el és nem hajtható végre olyan ország területére, amely az érintett tekintetében nem minősül biztonságos származási vagy biztonságos harmadik országnak, így különösen, ahol a harmadik országbeli állampolgár faji, vallási, nemzeti hovatartozása, egy meghatározott társadalmi csoporthoz tartozása vagy politikai véleménye miatt üldöztetés veszélyének lenne kitéve. Továbbá olyan állam területére vagy olyan terület határára sem, ahol nyomós oknál fogva tartani lehet attól, hogy a visszairányított, illetve a kiutasított harmadik országbeli állampolgár halálbüntetésnek, kínzásnak, kegyetlen, embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek lenne kitéve.²⁵ Ez a törvényi kitétel nem más mint az 1951-ben elfogadott Genfi egyezménybe foglalt non-refoulement elv magyar szabályozásban való megtestesülése.²⁶ Láthatóan tehát egy alapjogot korlátozó büntetés a kiutasítás e személyi kör szempontjából, de szükséges megállapítani, hogy vannak olyan alapjogok, melyek elfogadható alkotmányos és humánus indokok alapján felülkerekedhetnek az állami érdeken és a szabad mozgás és tartózkodás jogán. Másként kerül szabályozásra az Európai Unió tagállamok állampolgárainak kiutasítása. Az uniós állampolgárok a törvény erejénél fogva rendelkeznek a szabad mozgás és tartózkodás jogával, illetve e státusnál fogva széles körű jogosultságokkal rendelkeznek. A kiutasítás büntetés esetükben csak kivételesen alkalmazható: „akinek beutazása vagy tartózkodása valódi, közvetlen és súlyos veszélyt jelent a Magyar Köztársaság nemzetbiztonságára.”²⁷ Az alapjogokon kívül, melyek szintén irányadóak e személyi körre, további garanciális szabályokat is találunk, melyek elnehezítik az uniós állampolgárok kiutasíthatóságát. Ilyen például, hogy az említett okot nem képezheti önmagában a büntetőeljárás során hozott jogerős ítélet, vagy az, hogy ilyen esetekben csupán egyetlen állam területéről történik meg a kiutasítás. Végeredményben az ipso iure szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező uniós állampolgár sokkal védettebb helyzetben van, ha a magyar igazságszolgáltatás ki akarja utasítani az ország területéről.

Lényegében a kiutasítással az ország a nem magyar állampolgár bűnözőket kívánja távoltartani a társadalom egészétől. Hiába védik e személyeket a nemzetközi egyezményekben kógensen érvényesülő alapvető emberi jogok, a más államban való tartózkodásuk során nem élveznek teljes mértékű védelmet sem nemzetközi jogi, sem belső jogi szempontból.

A kiutasítás tehát a nem magyar állampolgárokkal szemben alkalmazható büntetési nem, amely az alkotmányos szinten deklarált szabad mozgás és tartózkodáshoz való jogot érinti. Az állami védelem alacsony foka jelenti a külföldi és hontalan elkövetőknek a visszatartó erőt, hiszen az említett jogok jogosultjává válás nehézsége és annak könnyű elvesztése lényeges változásokat eredményezhet az elkövető életében. Ezért szolgálja ez a szankció a büntetőjog elsődleges célját, hiszen a negatív irányú változásoktól való félelem és a jogosultság könnyedén elveszthető volta a meghatározott személyi kört nagyobb részben távoltartja a bűnelkövetéstől.

---

²³ Alkotmány 69. § (1) bekezdés.

²⁴ A harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi II. törvény 42. § (2) bekezdése.

²⁵ 2007. évi II. törvény 51. § (1) bekezdés.

²⁶ Alkotmány 7. § (1) bekezdése alapján: „A Magyar Köztársaság jogrendszere elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait...”

²⁷ A szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi I. törvény 40. § (2) bekezdés c) pontja.

5. A MÚLT NAGY KÉRDÉSE

A címből már sejthető, hogy e részben csak érintőlegesen – mondván könyvtárnyi irodalom van a témában – foglalkozom a halálbüntetés kérdésével. A szankció múltja megköveteli, hogy a büntetések között megemlézésre kerüljön, továbbá vitathatatlanul ez érintette, érintené a legmarkánsabban az emberek alapvető jogait.

Az Alkotmánybíróság az első határozatainak egyikében foglalkozott a problémakör boncolgatásával. Valljuk be, nemcsak akkor, hanem a mai napig sincs meg az egyértelmű álláspont a büntetés létjogosultságával kapcsolatban. Akkor arra hivatkozott a taláros testület, hogy az élethez és emberi méltósághoz való jog az ember olyan sérthetetlen és korlátozhatatlan alapjoga, melyet a közhatalom birtokában eljáró állami szervek semmilyen körülmények között nem érinthetnek, korlátozhatnak. Vagyis nem állja ki a halálbüntetés az alkotmányossági próbát, a jelenleg irányadó elgondolások tisztán ellenzik e büntetési nem alkalmazását, és nem látják bizonyítottnak szükségességét.²⁸ A probléma azonban abban áll véleményem szerint, hogy ez a jognak egy olyan kérdése, melyre nem lehet kielégítő, mindenki által legalább részben elfogadott választ adni. Leginkább az élet kezdetének problémakörével tudom összehasonlítani, mely kérdésben szintén eltérők az álláspontok, s ki ezt, ki a másik értelmezési irányt fogja fel helyesként az adott jogi problémának.

A halálbüntetés tehát megosztja a teljes társadalmat,²⁹ de valójában milyen érvek ütköznek egymással? Az egyik nézőpontból: halálbüntetést csak a legsúlyosabban minősülő bűncselekmények elkövetőivel szemben alkalmazták,³⁰ amelyet a jelenlegi életfogytig tartó szabadságvesztés váltott fel. De felmerül a kérdés, hogy e személyek közpénzen tartása hosszú évtizedeken keresztül mennyiben felel meg a társadalmi elvárásoknak. Talán ez a könnyebben támadható érv, hiszen egy emberi életet a társadalmi elvárások oltárán nem lehet feláldozni. Viszont mindezt átértékeli az, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetésének végrehajtása az elítélt számára a „kínzás” határát súrolja, bizonyosan merem állítani mindezt, annak ellenére, hogy a médiából folyamatosan az áramlik az emberek irányába, hogy a büntetés végrehajtási intézetekben lenni kellemes és a raboknak jó soruk van. Folyamatosan tapasztalhatjuk, hogy esetenként társadalmi felháborodást kiváltó büntetések születnek, de csupán a bíróság figyelemmel van a szabadságvesztés büntetés kemény valójára. Akit életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélnék, az olyan súlyos bűncselekményt követett el, mely megkérdőjelezi a társadalmi életben való további részvételét. A kérdés, hogy e személyek évtizedek után való feltételes szabadlábra helyezése milyen eredménnyel zárulna. Lássuk be, a büntetés végrehajtási intézetek nem alkalmasak arra, hogy az ily hosszú időn keresztül szabadságától megfosztott bűnelkövetőket megfelelően visszavezessék a társadalomba.³¹ Mindez alátámaszthatja a halálbüntetés garanciák közé szorított korlátozott voltát. A másik nézőpontból: az élethez és emberi méltósághoz való jog korlátozhatatlan, és az államhatalom által érinthetetlen. Az emberi jogok fejlődése során kimunkált alapvető jogok a polgári átalakulás és a társadalom nyomásának megfelelően a mai napon nemzetközi egyezmények és nemzeti alkotmányok sokaságában kapnak előkelő helyet. Az Alkotmány szabályainak összehangolása következtében nemcsak általános védelemben részesül, hanem az alaptörvény rendelkezéseinek megfelelően az állam elsőrendű kötelezettségeként kell tekinteni, hogy az állam az élethez való jogot minden lehetséges eszközzel, teherbíráshoz alkalmazkodva védelmezi. Ebből fakad az állam életvédelmi kötelezettsége, mely megjelenik mind a halálbüntetés mind az abortusz vonatkozásában és még további kérdésekben is. Emellett „az állam életvédelmi kötelezettsége nyilvánvalóan magában foglalja, hogy az állam az egyes emberek élethez való alanyi jogát nem sértheti meg.”³² Az következik tehát ebből, hogy a jelenlegi alkotmányjogi és alkotmánybírósi álláspont azt juttatja kifejezésre, hogy az élethez való jog túlmutat azon a területen, amelyre az állam-

---

²⁸ Lásd bővebben: 23/1990. (X. 31.) AB határozat.

²⁹ Értsd: nemcsak a jogászokat, hanem az átlagembereket is ideértve.

³⁰ Természetesen objektíven nézve a kérdést, vagyis nem ideértve a politikai üldözötteket és halálra ítélteteket. Gondoljunk elsősorban a minősített emberölést elkövetőkre, akiket életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélnék.

³¹ A világ oly mértékben felgyorsult manapság, hogy 5 év is rengetegnek tűnik, 20 vagy akár több pedig az emberi elmével felfoghatatlan változásokat eredményezhet, amely komoly pszichikai hatásokat gyakorol az emberre. Tisztában vagyok azzal, hogy ez tudományosan nem bizonyítható, sőt sokan a pszichológiát nem is tartják tényeken alapuló tudománynak, de az általános élettapasztalat bizonyítja, hogy aki „szabadon” élt az adott időintervallumban, az is belátja, hogy mennyit tud fordulni a világ. A társadalom e tagjainak nem okoz problémát az integrálódás, mivel fokozatosan észleli a változást és folyamatosan értesül a külvilág változásairól, viszont a hosszú időn keresztül a társadalomtól és a világ történéseitől elzárt személyekre zúduló „új világ” megzavarhatja, sőt inkább megakadályozhatja a megfelelő szintű reintegrálódást a társadalomba.

³² JAKAB ANDRÁS (szerk.): Az Alkotmány kommentárja, 2009, Századvég Kiadó, Budapest, 1912. o.

nak bármely mértékű befolyása lehet, amelyet alkotmányos eszközeivel sem éríthet, korlátozhat és szabályozhat.

A kérdés eldöntése tehát továbbra sem egységes, hiszen minden álláspont nehezen támadható érvekkel támasztható alá. A győzteseinek ennek a harcnak egyelőre tehát az emberi jogok, amelyek manapság irányító erővé váltak. Az élethez és az emberi méltósághoz való jog korlátozhatatlan emberi jogként való értelmezése teljes mértékben megakadályozza a halálbüntetés büntetőjogi szankcióként való újraszabályozását.

A szankciók és alapjogok kapcsolata tehát az előbbiekből következően egyértelmű. Tisztán látszik az is, hogy a büntetések csak akkor érhetik el céljukat, ha az egyén valamely alapvető értékét, tehát alapjogát korlátozzák, különben csak erőtlenségek volnának az igazságszolgáltatás kezében. Az erőtlenségek állami büntetőhatalom pedig a társadalmat anarchiába sodorná, melyben újra a magánbosszú válna uralkodóvá. Ezért lényeges, hogy – megtartva az alapjogok által generált kereteket – a szankciók lépést tartsanak a társadalom értékrendjének fejlődésével. Az alapvető emberi jogok manapság tehát általános hivatkozási alapot jelentenek, pedig valójában a világban élők, de leszűkítve egy-egy elkülönült társadalom/nemzet sem ugyanazon, pontosabban ugyanazon tartalommal bíró alapjogok alanyai.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. BADÓ ATTILA – TRÓCSÁNYI LÁSZLÓ: Nemzeti Alkotmányok az európai unióban, 2005, Complex kiadó, Budapest.
2. BLUTMAN LÁSZLÓ: A kiutasítás és visszaküldés az alapjogok árnyékában. in Acta Universitas Szegediensis de Attila József Nominatae, Acta juridicia et politica, 1997, tom. 52., fasc. 2., Szeged.
3. FÖLDVÁRI JÓZSEF: Magyar Büntetőjog, Általános Rész, 2002, Osiris Kiadó, Budapest.
4. GELLÉR BALÁZS JÓZSEF: A magyar büntetőjog tankönyve I. Általános Tanok, 2008, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest.
5. JAKAB ANDRÁS (szerk.): Az Alkotmány kommentárja, 2009, Századvég Kiadó, Budapest.
6. SÁRI JÁNOS – SOMODY BERNADETTE: Alkotmánytan II., 2008, Osiris Kiadó, Budapest.
7. WIENER A. IMRE: Büntetőpolitika – büntetőjog (jogszabálytan), in WIENER A. IMRE (szerk.): Büntetendőség, büntethetőség, Büntetőjogi Tanulmányok, 2000, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest.

FELHASZNÁLT JOGFORRÁSOK

1. 1949. évi XX. törvény a Magyar Köztársaság Alkotmányáról.
2. 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről.
3. 1979. évi 11. törvényerejű rendelet a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról.
4. 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról.
5. 2007. évi I. törvény a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek beutazásáról és tartózkodásáról.
6. 2007. évi II. törvény a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról.
7. 23/1990. (X. 31.) AB határozat.
8. 66/1991. (XII. 21.) AB határozat.
9. 11/1992. (III. 5.) AB határozat.
10. 64/1993. (XII. 22.) AB határozat.
11. 21/1994. (X. 13.) AB határozat.
12. 74/2006. (XII. 15.) AB határozat.